

УДК 347.131

Світлана Вадимівна Ясечко

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID 0000-0003-4058-9959

Тел.. (063) 232-64-69

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОПОРОДЖУЮЧИХ ОДНОСТОРОННІХ ПРАВОЧИНІВ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ БЛАГАМИ

Щодо правопороджуючих односторонніх правочинів з нематеріальними благами, склалися не одностайні погляди. Так, зокрема, під нематеріальними благами, ми розглядаємо об'єкти перераховані в главі 15 Цивільного кодексу України, а саме, до групи нематеріальних благ входять результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформація, особисті немайнові блага. Специфіка особистих немайнових відносин опосередковується механізмом їх правового регулювання немов би «автоматично» та уніфіковано для всіх категорій їх учасників. На думку вчених [1, с. 259] правопороджуючими юридичними фактами, а відтак активуючими регламентаційний вплив механізму правового регулювання особистих немайнових відносин, є народження людини та закон. Інші дослідники вважають, що подібне визначення кола підстав виникнення особистих немайнових правовідносин досить абстрактне [2, с. 130] та неповне [3, с. 67]. З цього приводу С.О. Сліпченко [3, с. 67], зазначає, якщо право виникає не з народженням чи не на підставі закону, то чи можна, при наявності необхідних ознак визнати його особистим немайновим [4]. По-друге, якщо впорядкування особистих немайнових відносин за допомогою механізму їх правового регулювання дійсно уніфіковано для всіх категорій учасників, то необхідно перевірити чи є народження (створення) суб'єкта та закон основними правопороджуючими юридичними фактами і для юридичних осіб. По-третє, якщо народження та закон – це основні

підстави виникнення особистих немайнових правовідносин, то виникає потреба встановлення інших, неосновних підстав, на наявність яких інколи вказують у юридичній літературі [1; 2]. Отже, стверджується, що до кола правопороджуючих юридичних фактів входять і інші юридичні факти [1, с. 375–376], а саме коло повністю охоплюється загальними положеннями виникнення цивільних прав та обов'язків, які закладені в ст. 11 ЦК України [2, с. 130–131.]. Тому, як односторонні правочини так і правочини взагалі, можуть бути правопороджуючими не лише таких нематеріальних благ як результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформації, але і деяких особистих немайнових благ.

Правопороджуючі односторонні правочини є підставою для виникнення нових правовідносин. Правопороджуючі односторонніми правочинами є, наприклад, складання заповіту, як приклад одностороннього правочину, що породжує зобов'язання, можна назвати оголошення конкурсу про написання п'єси. Якщо п'єса буде відповідати всім умовам конкурсу, то той, хто його оголосив, повинен виконати обов'язки, які встановлені в умовах конкурсу (поставити спектакль за п'єсою, сплатити винагороду) [5, с. 40]. Таким чином К. П. Шкрібляк визначає поміж класичних зразків односторонніх правочинів, ЦК містить досить багато положень щодо інших дій учасників правовідносин, які можуть розглядатися як односторонні правочини, як підстави виникнення правовідносин: – ч. 2 ст. 28 ЦК – набуття права на псевдонім; – ч. 2 ст. 31 ЦК – набуття немайнових прав інтелектуальної власності; – ст. 309 ЦК – зайняття літературною, художньою, науковою та технічною діяльністю та створення результатів творчої, інтелектуальної та іншої діяльності, набуття на них прав інтелектуальної власності. Хоча, написання картини художником [6, с. 267] можна розглядати у контексті вчинку, поміж тим, їх створення є правочином, зокрема, одностороннім. В іншому разі ми повинні були б обґрунтувати включення у ч.2 ст.11 ЦК вчинків як підстав виникнення цивільних прав та обов'язків. [5, с. 40]

На думку В. І. Серебровського, заповітом є розпорядження громадянина на випадок смерті щодо належного йому майна, зроблене в установленій законом

формі, також, автор допускав, що у заповіті можуть міститися деякі розпорядження немайнового характеру (наприклад, щодо місця поховання) [7, с. 114-117]. Б. С. Антімонов та К. А. Граве дійшли висновку, що заповіт - це особисте розпорядження громадянина на випадок його смерті про перехід за спадком майнових та особистих немайнових прав до призначених ним спадкоємців, вчинене у межах, що допускаються законом, та у встановленій законом формі. [8, с. 139].

Тобто, хоча смерть фізичної особи зазвичай розглядається як підстава припинення особистих немайнових прав, аналіз цивільного законодавства України, юридичної літератури, свідчить, що з нею пов'язано і виникнення деяких особистих немайнових правовідносин. Зокрема, смерть фізичної особи є правопороджуючим юридичним фактом-подією для посттанативних особистих немайнових прав (від лат. «post» – після, та «thanatos» – смерть), тобто суб'єктивні цивільні права, які виникають або продовжують існування після смерті фізичної особи [2, с. 525–534.].

Як зазначає Р. О. Стефанчук за своїм цільовим спрямуванням (метою) окремі із вказаних прав мають на меті виключно захист порушених прав померлої фізичної особи (право на спростування, право на відповідь тощо), решта з них, спрямовані як на подальше здійснення вказаних прав, так і на їх захист [2, с. 525–534]. Ми повністю солідаризуємось із думкою С. О. Сліпченко, який вказує, що з порушенням особистих немайнових прав виникає обов'язок і відповідна йому правова вимога компенсації моральної шкоди (у разі її появи), поновлення порушеного особистого немайнового права, спростування недостовірної інформації (у разі її поширення), припинення протиправної поведінки тощо. І якщо виходити із двочленної структури суб'єктивного права, то право на захист і кореспондуючий йому обов'язок, які складають зміст охоронних правовідносин, виникають з моменту вчинення учасником особистих немайнових відносин правопорушення. Більше того, саме поняття «правопорушення» походить від словосполучення «порушення права», а значить, якщо відсутнє право у непорушному стані, то і порушувати нічого, що вказує на неможливість

виникнення правопорушення як такого. І навпаки, якщо якісь дії визнаються правопорушенням, то це вказує на те, що спочатку існували правовідносини у непорушному стані, тобто на наявність регулятивних особистих немайнових правовідносин. Потім відбулося втручання у формування та нормальний розвиток регулятивних особистих немайнових правовідносин. Як наслідок, – виникли охоронні особисті немайнові правовідносини [3, с. 427].

Таким чином, твердження, що народження особи та закон є єдиними або навіть основними правостворюючими юридичними фактами, є хибним. По-перше, особисті немайнові права виникають на підставах, передбачених законом, але не із закону. По-друге, народження людини – це не тільки не єдиний, а навіть не основний правопороджуючий юридичний факт, серед них є односторонній правочин.

Список бібліографічних посилань:

1. Яроцький В. Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / В. Л. Яроцький. – Х., 2007. – 438 с.
2. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : моногр. / Р. О. Стефанчук ; відп. ред. Я. М. Шевченко. – К. : КНТ, 2008. – 626 с.
3. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : моногр. / С. О. Сліпченко. – Х. : Діса плюс, 2013. — 552 с.
4. Толстой В. С. Личные неимущественные правоотношения [Електронний ресурс] / В. С. Толстой. – Изд-во Академ. повыш. квалиф. и проф. переподг. раб. образования, 2009. – Режим доступа : <http://www.lawmix.ru/commlaw/321>.
5. ШКРІБЛЯК К. П. Односторонні правочини у нотаріальній та судовій практиці : дис. канд. юр. наук : 12.00.03 – циві / ШКРІБЛЯК Катерина Павлівна – Київ, 2014. – 198 с
6. Цивільне право України: Підручник.: У 2-х кн. /О.В.Дзера (кер. авт. кол.), Д.В.Боброва, А.С.Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С.Кузнецової. - 2 вид., допов. і перероб.- К.: Юрінком Інтер, 2004. – Кн.1. – 736 с.
7. Серебровский В. И. Избранные труды по наследственному праву и страховому праву/ В. И. Серебровский. – Изд. 2-е, испр.-М.: Статут, 2003. — 558 с.
8. Антимонов Б. С. Советское наследственное право/ Б. С. Антимонов, К. А. Граве. – М.: Госюриздат, 1955. – 264 с.